

Mészáros utca 48.

Fejezetek a Duna Televízió történetéből¹

Rendhagyó emlékező kötetet tartunk a kezünkben, a valamikori Duna Tv történetét bemutató adattárat, sőt annál is többet jelentő: véleménytárat. Az 1999-ben „A világ legjobb kulturális televíziójának” járó Kamera-díjjal kitüntetett, jobb sorsra érdemes intézmény tündökléséről és bukásáról szóló fejezetekben talán még az ott dolgozó munkatársak is találhatnak általuk eddig ismeretlen tényeket és összefüggéseket. Az átlagos néző vagy olvasó pedig olyan tudást nyerhet ebből a jó érzékkel és nagy elszánt-sággal szerkesztett, vaskos kötetből, ami legújabb kori történelmünk tekintetében éppen úgy hozzátartozik átlagos nemzeti műveltségünkhöz, mint teszem azt, az 56-os forradalomra vagy a „rendszerváltás” folyamataira vonatkozó tudásanyag.

Pörös Géza emelkedett hangvételű bevezetője mindjárt a lényeggel kezdi: 1992. december 24-én, karácsonyi ajándékként, II. János Pál áldásával megkezdte adását a világ magyarsága számára létesített Duna Televízió. A Magyar Köztársaság első demokratikusan választott kormánya ezzel a műholdas televízióval szándéka szerint összekapcsolta a magyarság történelmi tragédiák által szétszakított nemzetrészeit. Akik akkoriban csak az e fölötti örömet érezték, ebből a kötetből megtudhatják, hogy a politikai helyzet, az ország, de még a magyarság egy része lelkiileg éppen olyan felkészületlen volt erre a nemzeti rekvizitációs folyamatra, mint oly sok más, akkor megnyílt lehetőségre. „A lélekemelő pillanatot – olvashatjuk – lélekerősítő hónapok és évek követték, de az ellenzék egy része törvénytelenéget kiáltott,

bűnösöket keresett, ám a csillagok kedvező együttállása következtében túlélte a cselvetéseket. [...] Még nem volt kész a templom, de már sátrat vertek benne a kufárok, a pudvás filmsomagokkal csendesítő haszonlesők, a kapzsi keresztapák, akik kezdték kisajátítani a képernyőt.”

A Duna TV fennállása kezdetétől folyamatos ellenszélben lavírozott, jóra való energiáinak csak egy részét fordíthatta hasznos építkezésre, más részével az ellenséges kardcsapásokat hátrította. Ám amíg olyan kapitány és alvezérek álltak a kormányznál, mint Sára Sándor, Lugossy László, Hanák Gábor, majd Bakos Edit, addig a különböző hullámverések nem tudták eltéríteni a kitűzött céltől, a hajó – fluctuat nec mergitur – hánykolódott, de nem süllyedt. 2000 nyarán azonban lejárt Sára Sándor elnöki mandátuma, s a kuratórium elnöksége ahelyett, hogy meghosszabbította volna a mandátumát – amire lett volna lehetőség –, úgy döntött, hogy megpályáztatja az elnökséget. Sára nem vállalta ezt a megaláztatást, nem pályázott, s átadta helyét kisebb kaliberű utódainak.

A szerkesztés hatékonyságát jelzi, hogy az új médiatörvényig tartó, 18 évet átfogó könyv első fejezetét jegyző Bakos Edit írása gyakorlatilag fölvezet az időszakot meghatározó fő erővonalakat. 1989-től kezdődően a hazai médiahelyzetet az jellemezte, hogy bár megszűnt a rádió és a televízió közvetlen pártirányítása, a régi reflexek – és tegyük hozzá: a régi emberek – tovább működtek. A XXI. Filmszemlén a Magyar Film- és TV-művészek Szövetsége állásfoglalásában megállapította, hogy „az or-

1 Szerk.: Medgyesi Gabriella, Pintér Judit. Bp., 2013, Krea-TV Kulturális Szolgáltató Kft.

szág lakossága elégedetlen, és kevesli mindazt, amit a televíziótól kap”. Továbbá hogy „az önálló magyar televíziós művészet agonizál, a gyermekfilmgyártás megszűnőben van, a televíziós dokumentumfilm-gyártás teljesen megszűnt. A műsorszerkesztés száműzte a képernyőről a magyar filmművészet jelentős értékeit és a valóságfeltáró magyar dokumentumfilmeket.” A médiumokért folyó pártok közti harcok következtében olyan társadalmi és politikai bizalmatlanság alakult ki, hogy a pártok inkább elfogadták az úgynevezett frekvencia-moratóriumot, vagyis hogy frekvenciákhoz csak az új médiatörvény után lehessen hozzájutni, semhogy bárki más hozzáférhessen. Az alakulófélben levő Duna TV-nek tehát olyan frekvenciát kellett találnia, ami nem esett a moratórium hatálya alá. 1992 augusztusában a Magyarok III. Világtalálkozóján, hogy az ott megfogalmazott igényekre válaszul Csoóri Sándor elnök bejelentette a határon túli magyarok számára sugárzó televízió létrehozásának szándékát, amit 1992. szeptember 10-én kormányhatározat erősített meg. Olyan volt ez az esemény, mint 1848-ban a Nemzeti Hadsereg fölállítása: nem volt még sem egyenruha, sem fegyver, de már indulni kellett a betörő rác csapatok ellen. Bakos Edit fogalmazásában „a Duna TV a televíziók történetében egyedülálló módon úgy kezdte meg műsora sugárzását, hogy a szándékon és az Alapító Okiratban 1992-re garantált 300 millió Ft-on kívül szinte semmije sem volt”. Így nem volt kiépített szervezete, nem volt saját pénzügyi és számviteli részlege, nem voltak meg az adás tárgyi feltételei, nem volt gyártó bázisa, nem volt műsortartaléka és így tovább... A Magyar Televízió Archivuma kezdetben megtagadta a korábbi műsorkiadási engedély érvényességét, D. A. SZDSZ-es képviselő arra hivatkozva, hogy a Duna TV létrejötte törvénytelen, alkotmány sértő, az Alkotmánybírósághoz fordult, a sajtó nagyobb része pedig valóságos hisztériát keltett a Duna TV körül.

Aztán fokozatosan minden kialakult, de úgy, hogy közben folyamatosan tartott a médiaháború, ami „látszólag az MTV, illetve a Magyar Rádió feletti ellenőrzésért, valójában a közvélemény, a politikai és a gazdasági hatalom befolyási övezeteiért vívtak”, s a hullámok Antall József miniszterelnökig és Göncz Árpád köztársasági elnökig fölcsaptak. Göncz kijelentette, hogy nem menti föl a meglévő médiaelnököket, és nem nevezi ki Sára Sándort. Aztán koncert- és focimeccs közvetítéseken folyt a vita az MTV és a Duna között.

A Sára-vezetésnek mindezzel számolnia kellett, mikor hozzáfogott a munkához. „A munkatársak egy részét fűtötte a lelkesedés és a jó értelemben vett küldetés-tudat, másrészt dühítette a hazai média-világ többségének gyanakvása, intrikája. Igyekezett elkerülni egyrészt az ostrom-állapot csakazértis fogcsikorgató lelkiállapotát, másrészt a mindenkinek megfelelni akarás ijedt bénultságát.” A tervszerű építkezés nyugalma és lendülete nyomán a vezetés a munkatársak elé nem politikai, hanem szakmai mércét állított, és amennyire tudta, hártotta a külvilág behatolási kísérletét.

1994 után a médiaháború újabb, döntő szakaszába lépett. Az MSZP-SZDSZ-kormány Duna Tévével kapcsolatos szándékát jelezte, hogy a törvényelőkészítő tárgyalásokra a Duna TV képviselőjét „elfelejtették” meghívni. Később azonban mégis helyet kapott a tárgyalásokon a „dunás” Lugossy László, de a jogi legitimáción kívül a működés reális pénzügyi alapjait nem sikerült megnyugtató módon megteremteni. A nagy keservesen elfogadott médiatörvényben gyakorlatilag csak a Duna TV létezésének törvényszerűségét ismerték el, számos területet nyitva hagytak, ami aztán a további működés során sok nehézséget okozott. Ezek teljes körének számbavétele nemhogy egy ilyen rövid ismertetésben, de magában az ismertetett kötetben sem fért volna el.

Istennek hála, ezeknek a kegyetlen be-tartásoknak, szégyenletes akadályoztatá-

soknak a híre csak a tájékozatlanság szűrőjén keresztül mint zavaró háttérzaj jutott el a Duna TV természetes fogyasztóihoz, elsősorban az erdélyi magyarsághoz, hiszen a délvidéki, a felvidéki magyarok akadály nélkül foghatták az MTV olyan-amilyen, de mégiscsak magyar nyelvű adásait. Az erdélyiek s a világ szóróványmagyarjai hálások voltak minden éterből kapott magyar szóért, zenéért, gondolatért, s nem vagy csak alig érzékeltek, hogy milyen ellenszélben, sőt ellenséges golyózáporon keresztül érkezik a haza üzenete.

Amikor a hazai nemzeti törekvések ellenzéke a Duna TV létrehozásakor „törvénytelenéget” emlegetett, az erdélyi Sütő András azt írta levelében Csoóri Sándornak, a Duna TV kuratóriuma elnökének, hogy „ha ez a műholdas adás törvénytelen, akkor mi itt apjastul-fiastul törvénytelenek vagyunk”. Mint akkoriban a Duna TV közművelődési műsoraiért felelős szerkesztő és Erdélyben is forgolódo ember állíthatom, hogy a Mészáros utca 48-ból sugárzott műsorokat azóta sem tapasztalható meglepedettséggel fogadták a külhoni és az igényesebb hazai nézők. Mert akkoriban a Duna TV nemcsak igényeket elégített ki, hanem színvonalas igényeket is teremtett határainkon innen és túl.

Erről az útról az ezredforduló esztendejében tért le a Duna Televízió. Először Pekár István „cseppnyi változással” jelentkező programja, majd Cselényi László elnöksége, amit leginkább a „nézettségi frász” mindenhatóságával jellemezhetünk. Azzal a nézettségi indexszel, amit a legteljesebb titoktartás övezett, s amiről csak annyit lehetett tudni, hogy a Duna TV külhoni célközönségére nem terjed ki, de bár mikor előhúzható, ha valamelyik műsor megszüntetése a cél. Nem mondhatjuk, s az itt recenzált könyv sem állítja, hogy a Sá-

ra-utáni korszak két alelnökének nem voltak pozitív kezdeményezései, de az új és még újabb irányzatok elsősorban „egy már megnyert nézőközönség érzelmi kötődését figyelmen kívül hagyva indultak a modernizáció felé”.

A könyv több mint háromnegyed része nem is annyira dokumentumokat, mint inkább véleményeket, vélekedéseket tartalmaz azon közismert szemlélettel, hogy „a hír szent, a vélemény szabad”, de hát ki és mikor tudja megbízhatóan elválasztani a valóságos tényekre épülő „szent” híreket a „szabad” véleményektől. Azt hiszem, hogy a Duna TV előkészítésében résztvevő Péterffy András filmrendezőnek van igaza, mikor visszaemlékezésében megállapítja: „Nincsen olyan, aki ne sérült volna ebben az egész történetben.” Találó kijelentés, hiszen a Duna TV vezetőinek olyan folyamatos pergőtűzben kellett harcolniuk, aminek során nemcsak szemből, az ellenség felől lőttek, hanem gyakran hátulról, a sajátjaiktól is.

Mindent egybevetve: bátor vállalkozás ez a Medgyesi Gabriella és Pintér Judit szerkesztette, *Mészáros u. 48.* című könyv. Bátor, hiszen az eseményekre még másfél évtizedes rálátásunk sincs, sőt – de jure – az intézmény még ma is létezik, az eredetileg elképzelt értékrendtől eltérő, de mégsem haszontalan funkcióval. A könyv szerepét és jelentőségét pedig úgy tudnám jellemezni, hogy ha olyasvalaki olvassa, aki azt hiszi magáról, hogy ismeri és érti a Duna Televízió első 20 esztendejének történéseit, rá kell jönnie: semmit sem tudott és értett; aki pedig semmit sem tudott erről a korszakról, az elolvasása nyomán talán megsejt valamit a rendszerváltás utáni nemzettudat-rehabilitációs folyamat egyik legnagyobb vállalkozásának lényegéről. És mivel nyilvánvalóan az utóbbiak vannak többségben, a könyv haszna és értelme kétségtelen.

Halász Péter

HALÁSZ PÉTER (1939) néprajzkutató, a Duna Televízió volt főszerkesztője. Gyimesközéplakon él.